

KOGNITIIVSE KEELETEADUSE KONVERENTS

Tartu Ülikoolis toimus 29. maist 1. juunini rahvusvaheline keeleteaduse konverents „Kognitiivsed ja funktsionaalsed vaatepunktid keele dünaamikale”. Tegemist oli siiani suurejoonelisima Eestis toimunud lingvistikakonverentsiga, mis paistis silma oma laiahaardelisuse poolest. Sellel osales 163 keeleteadlast 27 riigist.

Konverentsi plenaristideks olid Saksaamaalt Leipzigi Max Plancki Instituudi professor Martin Haspelmath, Suurbritannia Sheffieldi Ülikooli professor Ewa Dąbrowska, Saksamaa Kölni Ülikooli emeriitprofessor Bernd Heine ja USA San Diego California Ülikooli emeriitprofessor Ronald Langacker.

Neli päeva väldanud konverentsil toimus peale üldsessioonide ka viis teemasessiooni: „Funktsionaalseid käsitlusi vähemuuritud uurali keelte kohta”, „Keeledünaamika uurimine suurte tüpoloogiliste ja leksikaalsete andmekogude abil”, „Kõneviis ja modaalsus uurali keeltes”, „Sünonüümia ja polüseemia uurimine empiiriliste vahenditega” ning „Semantilised rollid ja argumendi markeerimine”.

Vähem uuritud uurali keelte teemasessiooni korraldajad olid Florian Siegl (Tartu Ülikool) ja Michael Riessler (Humboldti Ülikool). Sessiooni eesmärgiks oli läheneda saami, läänemeresoome, obi-ugri ja samojeedi keeltele sünkroonilisest vaatenurgast ning tutvustada välitööde käigus kogutud materjali väiksemat tähelepanu leidnud teemade kohta.

Teemasessiooni, mis käsitles keeledünaamika uurimist suurte andmekogude abil, organiseerisid Valeri Solovjov (Kaasani Riiklik Ülikool) ja Søren Wichmann (Max Plancki Evolutsioonilise Antropoloogia Instituut, Leideni Ülikool). Selle sessiooniga taheti koondada keeleteadlast, kes on seotud mahukate andmebaaside loomise ja analüüsimise-

ga või on kasutanud arvutisimulatsioone keeledünaamika uurimisel.

Teemasessiooni „Kõneviis ja modaalsus uurali keeltes” eestvedajad olid Iriina Nikolaeva (Londoni Ülikool) ja Anne Tamm (Firenze Ülikool, EKI). Kõneviise ja modaalsust käsitleti sünkroonilisest ning diakroonilisest aspektist ning lähtuti nii deskriptiivsest kui ka teoreetilise vaatepunktist.

Sünonüümiat ja polüseemiat käsitlenud teemasessiooni organiseerisid Dylan Glynn (Leuveni Katoliiklik Ülikool) ja Justyna Robinson (Sheffieldi Ülikool). Peamiseks eesmärgiks oli koondada kasutuspõhisele metodoloogiale tuginevaid polüseemia- ja sünonüümia-teemalisi uurimusi ning selles valdkonnas tegutsevaid keeleteadlasi.

Teemasessiooni „Semantilised rollid ja argumendi markeerimine” juhtisid Seppo Kittilä (Helsingi Ülikool) ja Fernando Zúñiga (Zürichi Ülikool). Selle sessiooni raames peetud ettekannetes vaadeldi erinevate keelte põhjal semantilisi rolle ja argumendi markeerimist.

Konverentsi ühe osana toimus Slaavi Kognitiivse Lingvistika Konverents, mille korraldas Slaavi Kognitiivse Keeleteaduse Assotsiatsioon. Seda üritust võib vaadelda ka omaette teemasessioonina.

Plenaarettekanded peeti ülikooli aulas. Konverentsi avakõneleja oli M. Haspelmath ettekandega „Miks on keeletüpoloogia võimalik?”. Et keelte süsteemid on erinevad, ei saa võrdsustada erinevates keeltes avalduvaid kategooriaid. Keeletüpoloogia on Haspelmathi sõnul võimalik, juhul kui keeli ei võrrelda neis esinevate kategooriate, vaid hoopis võrreldavate mõistete põhjal. Need põhinevad universaalsetel tähendustel ning on defineeritavad nii, et kehtivad kõigi keelte puhul ega sea piiranguid keelte individuaalsetele erinevustele.

Ewa Dąbrowska vaatles ettekandes „Erinevad kõnelejad, erinevad grammatikad: keeleliste teadmiste individuaalsed erinevused” kõnelejate mentaalsete grammatikate erinevusi. Tuginedes mitmele uurimusele, väitis ta – vastupidiselt uurijate seas üldlevinud arvamusele –, et kõnelejate grammatikad võivad üksteisest mõnel määral erineda. Need erinevused ei ole seotud mälumahu, testi tegemise oskuste ega koostöövalmidusega, vaid pigem haridusega. Kõrgema haridusega keelekasutajad valdavad üldisemaid reegleid, see tuleneb tõenäoliselt nende suuremast kokkupuutest erinevate tekstidega. Selmet uurida, kuidas erineva sisendi saanud kõnelejad omandavad lõpuks siiski samasugused grammatikareeglid, tuleks uurida, kuidas keelekasutajate erinevad grammatikad on seotud indiviidi keelelise kogemuse ja võimetega ning kognitiivse stiiliga või nende kolme faktori koosmõjuga.

Bernd Heine arutles ettekandes „Keele ehituse seletamise viise: abiverbide tekkimine” selle üle, missuguseid seletusi keeleteadlased erinevatele keelelistele nähtustele pakuvad. Ta tõi välja asjaolu, et keele sünkroonilise ehituse seletamisel on vältimatu arvestada diakroonilist aspekti. Ainult nii saab vastuse küsimustele, miks on keele struktuur selline, nagu ta on, kuidas saab emakeelekõneleja keeleteadmisi kõige paremini kirjeldada ning milline kognitiivne võime on kõneleja keeleteadmiste ja ta keeletarvituse aluseks.

Ronald W. Langacker analüüsis ettekandes „Funktsionaalne lähenemine inglise abiverbile” inglise abitegusõna käitumist erinevates keelelistes kontekstides. Ta vaatles abiverbe nende semantilistest funktsioonidest lähtuvalt ning rõhutas abiverbide käitumise süsteemsust ja funktsionaalset motiveeritust.

R. W. Langacker jäi Tartusse kauemaks, et pidada ülikoolis mõne päeva jooksul veel loenguid inglise keele olevikust ning rinnastuse problemaatikast. Konverentsijärgselt pidas loenguid ka Denis Creissels (Lyonis Ülikool), teemaks impersonaaltarindite tüpoloogia.

Konverents andis väiksemate ja vähem uuritud keelte uurijatele võimaluse kokku saada kognitiivse ja funktsionaalse keeleteaduse tippudega, nii vanema põlvkonna esindajatega (B. Heine, R. W. Langacker) kui ka noorema põlvkonna juhtivate lingvistidega (E. Dąbrowska, M. Haspelmath). Ühtlasi oli tippkeeleteadlaste kohalolu suureks tunnustuseks eesti lingvistidele. Samuti näitas osavõtjate suur arv, et Tartu võib olla piisavalt atraktiivne, et kohale meelitada keeleuurijaid maailma eri paigust.

Konverentsi korraldasid Tartu Ülikooli keeleteaduse ja keeletehnoloogia doktorikool, Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituut ning Eesti Kognitiivse Keeleteaduse Ühing.

ANNI JÜRINE, MERVİ KALMUS,
MIINA NORVIK,
ANNIKA VALDMETS